

RAHVUSVAHELISE RAHVAJUTU-UURIJATE ÜHINGU KONVERENTS ARGENTINAS

Rahvusvahelise Rahvajutu-uurijate Ühingu (ISFNR) konverents teemal "Rahvajutt ja ühiskond" toimus Argentina provintsis La Pampas asuvas linnakeses Santa Rosas 20.–22. septembrini 2007. See oli esimene ISFNR-i raames toimunud teadusüritus, mis peeti Ladina-Ameerikas. Et see kuulus ühtlasi kohalike folkloristikaalaste konverentside sarja, olid korraldajaks lisaks ISFNR-ile ka Ladina-Ameerika Antropoloogia ja Mõtteloo Rahvuslik Instituut (Instituto Nacional de Antropología y Pensamiento Latinoamericano) ning konverentsi töökeelteks inglise ja hispaania keel. La Pampa Rahvusliku Ülikooli ruumides läbiviidud konverentsil osales üle 70 teadlase. Kõige rohkem oli osalejaid Argentinast ja mujalt Ladina-Ameerikast, teistest maailmagaudest oli arvukaimalt esindatud Euroopa. Inglis- ja hispaaniakeelsed sektsioonid toimusid paralleelselt, plenaarettekandeid oli tõlgi vahendusel võimalik kuulata mõlemas keeles.

Piirdun oma ülevaates ingliskeelsete ja ingliskeelse tõlkega ettekannete tutvustamisega: olen teinud neist oma maitsele vastava valiku, jaotades väljavalitud ettekanded temaatilistesse rühmadesse.

Diarmuid O'Giolláin (Iirimaa) rääkis konverentsi plenaarettekandes folkloristika ajaloost ja selle kesksete mõistete mõtestamisest. Kui XIX sajandi lõpus ja XX sajandi alguses hinnati folkloori kui talurahvapärismust ja seda vastandati kõrgkultuurile, siis alates eelmise sajandi teisest poolest hakati väärtustama hübriidseid kultuurivorme. Tänapäeval võtavad aga kõrvuti hübriidsete vormide väärtustamisega üha enam maad ka teistsugused suundumused. Nii on rahvusvahelises kultuuripoliitikas asutud kõrgelt vää-

tustama ehedat folkloori, traditsiooni ja kultuuripärandit, mida üritatakse võimalikult selgelt määratleda. Juba selline kaasajal üldlevinud mõiste nagu "kultuuriline mitmekesisus" sisaldab endas arusaama ehedusest (autentsusest). Elo-Hanna Seljamaa (Eesti/USA) valgustas oma ettekandes seda, mida väljendasid laenamise mõiste abil ajaloolis-geograafilise (soome) meetodi esindajad, kes on suunanud olulisel määral Euroopa folkloristliku mõtte arengut. Soome meetodi eestkõnelejad pidasid kultuurirahvasteks neid rahvaid, kelle seas ringles rahvusvaheline folklooriaines. Rahvusvahelise ainesena aga käsitasid nad neid süžeid, mis olid levinud peamiselt Euroopas. Selliste etnotsenristlike ja evolutsionistlike hierarhiate loomine õigustas muuhulgas ka väikerahvaste (soomlaste, eestlaste) iseseisvuspüüdlusi.

Sotsiaalsetest identiteetidest ja nende määratlemisest narratiivide abil kõneles Fionnuala Carson Williams (Suurbritannia/Põhja-Iirimaa). Tema ettekanne käsitles jutte rändavatest iirlastest (*travelers*), Iirimaa ilma maata sotsiaalsest vähemusest, kellest on kirjalikke teateid alates XVII sajandist ning kes XX sajandi keskpaigani viljeles nomaadset eluviisi. Esinejat huvitasid nii need jutud, mida teised selle rändrahva kohta levitavad, kui ka need, mille abil nad ise oma identiteeti loovad. Selleks oli autoril kasutada nii omaenda hiljuti kogutud materjal kui ka publitseeritud elulood ja ulatuslik folkloorimaterjal, mida rändavate iirlastelt on läbi aegade kogutud. Identiteedi teemat käsitlesid ka Rachel Ben-Chaan ja Ravit Raufman (Iisrael), kes analüüsisid oma ühisettekandes Iisraelis tegutseva radikaalsete vaadetega

usurühmituse Interneti-foorumis leiduvat Punamütsikese muinasjutu versiooni ja arutlesid selle funktsioonide üle. Päris Punamütsikese muinasjutu lugemine on selle juudi rühmituse seas keelatud, Interneti-foorumis leiduvas muinasjutu-paroodias on Punamütsike Jeruusalemmas elav vaga usklik tüdruk, hunt aga silmakirjalik elajas, kes on riietanud end ultraortodoksse juudi rõivastesse. Selle foorumi liikmeteks on põhiliselt teismelised tüdrukud, kellele pakuvad huvi east juhtuvad identiteediküsimused. Muinasjutu-paroodia aitab neil luua kollektiivset identiteeti ja pakub välja sotsiaalseid norme suhtlemiseks võõrastega, s.t rühmitustest väljapoole jäävate inimestega.

Mitmed ettekanded olid esitusuuri-muslikud. Isidore Okpewho (USA) käsitles kollektiivset jutustamist, mis on levinud mitmetes Aafrika, eriti Aafrika läänerranniku kultuurides. Neis kultuurides on tavaline, et jutustaja valib endale kuulajaskonna seast välja inimesed, kes peavad teatud hetkedel jutustaja küsimustele vastama või juttu kommenteerima, toetades sellega jutustajat. Kommentaari "Jah, sul on õigus" esitatakse isegi loomamuinasjuttu kuulates. Lisaks vormelike kommentaaride esitamisele avaldub kuulajate aktiivne osalus ka muul moel: näiteks võib keegi keset jutu kuulamist püsti tõusta ja laulu esitada, kui mingi jutumotiiv on tekitanud tal mõtte-seose antud lauluga. Kuna loo süžee on kuulajatele juba tuttav, köidavad nende tähelepanu ennekõike uued elemendid esituses ja see, milliseid võimeid jutustaja mängu suudab panna. Seda, et jutustamise tähtsus ei seisne ainult uute lugude rääkimises, vaid ka vanasse repertuaari kuuluvate lugude uutmoodi esitamis, tõdes oma Reimund Kvidelandi mälestusele pühendatud plenaarettekandes ka Manuel Dannemann (Tšiili). Tema arvates tuleks rahvajutu-uurijatel senisest enam tähelepanu pöörata jutustaja-kuulaja vahelise suhte uurimisele ning uurija vaatepunktide ja tõlgenduste kõrval võtta rohkem arvesse ka jutustamissituatsioonis osalejate endi tõlgendusi. Antonio Díaz ja Marita Fornaro (Uruguay) tutvustasid oma slaididega ilmes-

tatud plenaarettekandes Uruguay rahva-pärast teatrit *murga*, mis kujunes välja Montevideo karnevali kontekstis XIX sajandi lõpul. *Murga*'t iseloomustavad polüfooniline laulmine, laulude sisu dramatiseerimine ning ajakohane poliitiline satiir. Laval astub üles ainult meestest koosnev rühm. Kuigi osalejad on kostümeeritud ja värvitud nägudega mehed, määratletakse *murga*'t kui rühma ja kui karnevalilaadset nähtust alati naiselike mõistete kaudu. Nii näiteks võib *murga* esitatava laulu alguses tähistada ihaldatud naist, laulu keskel ema ning lõpus karnevali ennast. Laule iseloomustab tugev metafoorsus ja erootiliste motiivide rohkus.

Mitmes ettekandes rakendati diskursuse analüüsi. Mojca Ramdak (Sloveenia) kasutas materjalina rinnavähki põdevate naistega tehtud intervjuusid ja seda haigust puudutavaid ajakirjaartikleid ning meetodina George Lakoffi ja Mark Johnsoni väljatöötatud kognitiivset semantikat. Lakoffi ja Johnsoni järgi mõtestame me abstraktseid nähtusi metafooride abil. M. Ramdak püüdis oma ettekandes välja uurida, milliste metafooride abil mõistetakse Sloveenia ühiskonnas rinnavähki, selle põdemist ja ravi, ning avastas, et väga sageli kasutatakse sõjalisi metafoore (*haigusega võitlema, haigusest jagu saama* jne). Repo Sekoni (USA/Nigeeria) taotluseks oli võrrelda Ameerika Ühendriikide ja Nigeeria presidendivalimiste kampaaniaid käsitlevates uudistes kasutatavaid narratiivseid raamistikke. USA ajalehtedest oli Sekoni valinud Washington Post'i ja Nigeeria ajalehtedest sealse kõige liberaalsema ajalehe. Selgus, et Ameerikas on valdav raamistik vabaduse ja konkurentsi müüt, Nigeeria ajakirjanikud panustavad aga koostöö ja solidaarsuse raamistikule. Kui Ameerika ajakirjanikud kasutavad palju mänguga seotud metafoore, siis Nigeeria ajakirjanikud kasutavad sõjametafoore. Valikuvabaduste eeldamine, mis peaks kaasnema Nigeerias ametlikult teostatava mitmeparteilise poliitikaga, ei ole sealsete inimeste mõtteviisile tegelikult omaseks saanud.

Ajaleheartikleid olid kasutanud allikmaterjalina ka kaks usunditeemalist ette-

kannet. Ülo Valgu (Eesti) ettekanne käsitles tänapäeva eesti rahvausundit. Ta osutas sellele, et tänapäeva usundi uuri- ja tegevust ei tohi suunata need mõisted ja kategooriad (nt *müüt*, *rahvaluule*), mis võeti kasutusele XIX sajandil, kui rahvausund muutus folkloristide huviobjektiks ja see folkloriseeriti. Uurides tänapäeva rahvausundit esoteeriliste väljaannete, Interneti-allikate ning *new age*'i raames toimuvate ürituste analüüsimise teel, selgub, et kaasaegse usundilise teadmise esitamisel ja edastamisel on oluline koht positivistlikul faktiloomel ja viidetal loodusteadustele. Stein Mathiesen (Norra) vaatles seda, kuidas kaasaegses ajakirjanduses, raadios, filmides ja turistidele mõeldud multimeediaväljaannetes müstifitseeritakse saamlaste suhet loodusega ja peetakse neid nõidusele aldisteks. Ühelt poolt võib sellise kuvandi puhul täheldada järjepidevust varasemate aegade saamlaste kuvandiga. Teiselt poolt on stereotüüp muutunud: kui varem peeti saami nõida ühtaegu nii musta kui ka valge maagia esindajaks, siis nüüd sarnaneb nõia roll sotsiaaltöötaja rolliga heaoluühiskonnas. Saami nõia kuvandi loomisel mängivad oma osa nii ülemaailmne pärismaalasi toetav poliitika kui ka *new age*'i ideed.

Ka Torunn Selberg (Norra) tundis oma ettekandes huvi tänapäeva ühiskonna uute nähtuste vastu, millel on seos vanaga. Selberg alustas tõdemusega, et 1970. aastatest alates on Lääne ühiskonnas, sealhulgas Norras, pidustuste ja avalike rituaalide osatähtsus suurenenud, ning keskendus seejärel sellele, milline tähendus on Norra läänerrannikul asuval Selja-nimelisel saarel toimuvatel pidustustel selles osalejatele. Saar on seotud Norra ainukese Sunniva-nimelise naispühakuga, kes oli X sajandil oma kosilase eest Selja saarele põgenenud iiri kristlik printsess. Norra ristiusustamise algatanud viikingist kuningas kuulutas Sunniva pühakuks, ta taasavastati XIX sajandi lõpus ja ta kultus taaselustati 1990. aastate teisel poolel, kui protestantlikus

Norras oli muutunud suhtumine katoliku pühakutesse. Alates 2004. aastast toimuvad Selja saarel iga-aastased pidustused, kus lehvib Norra lipu kõrval Iiri lipp ja pakutakse Iiri õlut. Pidustused tugevdavad inimeste lokaalset identiteeti, samas aga loovad ka seose norralaseks olemise ja keldi spirituaalsuse vahele.

Ulf Palmenfelti (Rootsi) uurimisaineks olid üksikisikutelt lindistatud elulood. Ta vaagis oma ettekandes mälu ja narratiivi vahelisi suhteid, käsitledes mälestusi kui rahvapärast žanri, mida võib mõista ka isikukogemuse juttude alžanrina. Selliste juttude kommentaarina kõlavad sageli selletaolised fraasid nagu "ma mäletan seda hästi" jms. Niisuguste kommentaaride abil asetab jutustaja ennast kindlale toetuspinnale, ühtlasi annavad need talle õiguse olla subjektiivne. Yael Zilbermann analüüsis oma ettekandes 10-aastaselt Iisraeli elama tulnud marokolanna elulugu, kasutades soouurimuslikke meetodeid. Ilmnes, et see naine teadis, kuidas määratletakse naisi patriarhaalses ühiskonnas, ent esitas pildi endast kui individualistliku ühiskonna naisest, kes teeb oma otsuseid iseseisvalt.

Konverentsil tuli ilmsiks, et folkloori ja ühiskonna suhete käsitlemine on tänapäeva folkloristika endastmõistetav ülesanne. Maailmas, kus folkloristika ei teeni enam rahvuste loomise ja väikeriikide iseseisvumisürituste huve, ei ole mõeldav, et folkloori vaadeldaks tema levikukeskkonnast ja rahvajuttu tema kontekstist lahutatuna. Rahvajutu ja ühiskonna seoste temaatika on avar: analüüsi keskmises olevate lugude spekter ulatub üksikisiku mälestustest ühiskonnas valitsevate müütideni, allikmaterjali saab hankida lisaks arhiividele ja trükistele ka meediast ning Internetist, samuti ise rahvapidustustel osaledes ja inimesi intervjuerides. Lahtiste silmadega maailma jälgiva folkloristi tööpõld on määratult lai.

MERILI METSVAHI